

Will Shakespeare – Karmo Nigula, Viola de Lesseps – Piret Krumm. Foto: Siim Vahur.

Thomas Becket – Indrek Sammul, Henry II – Robert Annus. Foto: Siim Vahur.

Draamateatri suvi

Draamateatri tänavune suvehooaeg hargneb lahti kolmel laval juunis ja augustis.

„Armunud Shakespeare“

Viimaks ometi saame publiku ootustele vastaval hulgal mängida seda kirglikku ja mängulist muusikaga pikitud lugu igihalja „Romeo ja Julia“ sünnist. On omaette väike ime, et menukal filmil põhineva teatriteksti lavastamise õigused Draamateatrile saime. Georg Malviuse suurlavastust, mis trupi ja lavatehnika suutlikkuse proovile paneb, mängime teatri suures saalis.

„Becket ehk Jumala au“

Teist suve järjest mängime Katariina kirikus näitekirjanduse moodsat klassikat, lugu sõpruse ja võimu, ustavuse ning taevase ja maise au suurest ajaloolisest vastasseisust kuningas Henry II ja peapiiskop Thomas Becketi vahel.

„Eluhingus“

Uus suvelavastus, mida mängime Laitse Graniitvillas, räägib kahest naisest, kelle kohtumise põhjuseks on küll üks mees, aga see eluetapp on mööda saanud, naised otsivad nüüd selgust endas, olnus, eesootavas. Näidend, mis väärrib võimekaid kehastajaid.

Draamateatri suvi 2017 pakub teatrisõbrale nii suurejoonelist vaatamängu kui võimalust süvenemiseks.

Head teatrisuve!

Mind the Gap. Lünk öeldu ja mõeldu vahel

David Hare'i „Eluhingus“ kujutab kahte 60-ndates eluaastates naist sel eluhetkel, kus üks pikk eneseteostus ja minevik on selja taga ja hinges on tähendusrikka tuleviku ootus.

Inglise üks tunnustatumaid tänapäeva näitekirjanikke, ka stsenaarist, lavastaja *sir* David Hare (sündinud 1947) on kirjutanud üle kolmekümne näidendi ja pälvinud aukartustäratava hulga prestiižikaid draama-auhindu (Tony, Olivier, Londoni ja New Yorgi teatrikriitikute, BAFTA, Pinteri auhind jt). Eestis on tema näidenditest lavale jõudnud „Amy seisukoht“ Mladen Kiselovi lavastuses Tallinna Linnateatris, „Vertikaaltund“ Merle Karusoo lavastuses Eesti Draamateatris (mõlemaid lavastusi käis Hare 2012. aastal Tallinnas ka ise vaatamas). Vanemuises esietendub 7. oktoobril „Teineteiseta“ (lavastab Jüri Lumiste, osades Tõnu Oja, Maria Annus ja Karl Laumets).

13. juunil toob Aleksander Eelmaa Eesti Draamateatri viimase aja suvelavastuste mängukohas Laitse Graniitvillas lavale „Eluhingus“.

David Hare on alati rõhutanud sõna olulisust teatris ja ühtlasi kritiseerinud tänapäeva Euroopa teatri leigust tekstiga töötamise suhtes. Ta ise on sõnakeskse teatriloomingu meister ja – tuleneb see siis autori andest või hoopis tuhandetest töötundidest – loob näitlejatele suurepärased võimalused teksti peened mõtteniidis-

Frances – Laine Mägi, Madeleine – Kaie Mikkelsen. Foto: Herkki Erich Merila

David Hare

„Eluhingus“

Lavastaja Aleksander Eelmaa, kunstnik Liina Unt (Endla), muusikaline kujundaja Garmen Tabor, tõlkinud Krista Kaer. Esietendus 13. juunil 2017 Laitse Graniitvillas.

Osades: Laine Mägi ja Kaie Mikkelsen.

rikud lahti harutada või harutamata jätta.

Väga tuntud ja tunnustatud on tema ühiskonnakriitilised, temaatikalt „olukorrast riigis“ suurvormid, mis toimivad ajastu kroonikadena. Kriitikas on tunnustatud tema mõjuvat oskust pöimida isiklikku ja poliitilist, paradoksaalset viisi ühendada lõikav kriitika teatud optimismiga. Samas on tal ka suurepäraseid filigraanseid ja intümsemaid näidendeid, kus vaid paar tegelast annavad koduseinte vahel teineteisele võimaluse end lõpuni avada.

„Eluhingus“

„Eluhinguses“ kohtuvad ühel ööl kaks 60-ndates eluaastates naist, Frances ja Madeleine. Neil on ehk raske tunnustada, et nende jutuaineks, õieti jutu ajendiks saab mees minevikust – Francese endine abikaasa ja Madeleine'i endine armuke. Kuid mitte see mees ei määratle nende naiste minapilti. „Eluhingus“ on nüansirikas dialoog suhetest, ideaalidest, tunnetest, vanusest, kirjandusest – ja sellest, millest ei räägita.

Üksikuks jäänud Madeleine, endine muuseumikuraator ja islami kunsti spetsialist on pensionile jäänud ja elab Wighti saarel La Manche'i väinas. Pika abielu koduperenaiesena veetnud Frances on nüüd samuti üksik, sest lapsed on suureks kasvatatud ja mees koos oma uue noore armsamaga lahkunud. Ja Frances on hakanud tasapisi kirjutama, avaldama ja kogenud väikest edugi. Tal on kavas kirjutada romaani suhetekolmnurgast. Ja ta sõidab

Madeleine'i juurde. Laev käib harva ja naistele jääb jutuaajamiseks terve öö. „Eluhingus“ (Breath of Life) esmalavastus oli Londonis Royal Haymarketi teatris 2002. aastal, laval kohtusid kaks briti teatri *grande dame*'i Judi Dench (Frances) ja Maggie Smith (Madeleine).

David Hare on öelnud, et kõige halvem asi minevikus elamise juures on see, et sa tead alati, mis järgmisena juhtub. Esmalavastuse kavalehes kirjutab autor: „See pole enam keskiga, kuid kindlasti mitte ka vanadus. See on midagi vahepealset... Tahtsin kirjeldada kahte naist just sellisel hetkel: neil on pikk minevik selja taga ja ees tähendusrikka tuleviku ootus.“

David Hare'il kulus aasta, et kirja panna see kahe naise ühe-öö-vestlus. Selles kajastub ilmselt paljudele tuttav kogemus, kui pärast tunde kestnud katkematut jutuaajamist – kui ei mäletata enam ammu, millest see alguse sai – tajutakse, et enda tühjaks rääkimine on olnud tohutult vabastav. Surmväsinud, olles endast nii palju andnud, ei saa siiski sõba silmale, sest nii palju jäi veel öhku.

„Minu näidendid ei ole auru täis. Inimesed ei paiska välja tohututes kogustes emotsioone.“ Hare räägib publikule näiteks sõjast nii, et ei käi ühtegi pauku, või armastusest nii, et ei viidata romantikale. Kui midagi otse välja ei öelda, ei tähenda see aga, et sellest ei mõelda. Ja kui millestki otsesõnu räägitakse, ei pruugi see veel tähendada, et seda nii ka mõeldakse. Emotsioonid ja tunded triivivad kusagil välja öeldud sõnade allhoovustes ja lüngad täitugu fantaasiaga!

Katrin Kullo

Kutsumust järgides

Suvekuudel jätkame Katariina kirikus eelmisel aastal väga hästi vastu võetud lavastusega „Becket ehk Jumala au“. Avatuks jääb ka Draamateatri maja suur saal – mängupausilt naaseb suurejooneline „Armunud Shakespeare“.

„Armunud Shakespeare“

Alates 24. maist on suures saalis taas Georg Malviuse lavastus „Armunud Shakespeare“. See on lugu noorest William Shakespeare'ist, kes teatri- ja rahameeste vahelise intriigisemise ning kesiste tingimuste keskel alles otsib oma teed kirjanikuna. 2016. aasta, Shakespeare'i aasta lõpus esietendunud lavastus on omamoodi armastuskiri teatritele.

Will (Karmo Nigula) on parasjagu loomingulises kriisis, kui kohtub jõukat päritolu Viola de Lessepsiga (Piret Krumm). Viola armastab kirglikult teatrit ja tahab samuti näitlejana lavale astuda naisi keelavast seadusest hoolimata. Violas

Shakespeare'i aastal esietendunud lavastus on armastuskiri teatritele.

leiab Will endale uue muusa ning nende kohtumine annab ainekse uue näidendi kirjutamiseks. Valmiva teose tööpeal-kirjaks saab „Romeo ja mereröövli tütar Eetel“. Loomulikult on tegu hilisema kuulsaima armastuslooga „Romeo ja Juliaga“. Selle võtmestseene on põimitud ka lavastusse ning teadajamate rõõmuks viidatakse ja vihjatakse teistelegi Shakespeare'i teostele.

„Armunud Shakespeare“ loob meeoloka kujutluse sellest, kuidas see kõik võis tol ajal olla. Geeniusena näitekirjaniku eluloos on valgeid laike, mis on andnud vaba voli näidendi autorite Tom Stoppardi, Marc Normani ja Lee Halli fantaasiale. Lavastuses mängitakse osavalt ajalooliste faktide ja tegelastega. Willi kõrval astuvad lavale teisedki ajaloolised tegelased: tolle aja kuulsaim näitekirjanik Kit Marlowe (Mait Malmsten), teatriomanik Henslowe (Andrus Vaarik), oma ajastu esinäitlejad Ned Alleyn (Indrek Sammul) ja Burbage (Guido Kangur). Loomulikult ka Elizabeth I, teatriarmastajast legendaarne kuninganna (Maria Klenskaja). Ajastuomast atmosfääri loob lavakujundus (Ellen Cairns) ja Rasmus Puuri originaalmuusika, mis jõuab publikuni elavas esituses.

Will Shakespeare – Karmo Nigula. Foto: Siim Vahur

„Becket ehk Jumala au“

Alates 7. juunist toome Katariina kirikus taas publikuni Priit Pedajase lavastuse „Becket ehk Jumala au“. Eelmisel aastal esietendunud lavastuse keskmes on jõuline näitlejate paar – Indrek Sammul Thomas Becketina ja Robert Annus kuningas Henry II-na.

Jean Anouilh' ajalooline näidend viib meid rahutusse aega 12. sajandi Euroopas, mil Inglismaa heitles sisekonfliktides. Kuninga ja kirikupeade suhteid varjutasid võimuvõitlus ja mitte just alati aumehelikulik käitumus. See võimuvõitlus kuningas ja kiriku huvide vahel on taustaks näidendi kesksete tegelaste Henry II ja Thomas Becketi loole. Henry II tõusis troonile 1154. aastal, mil ta oli 21-aastane. Järgmisel aastal määrati kantsleriks 34-aastane Thomas Becket, kellest sai kuningas lähedane liitlane ja nõuandja. Kuid hiljem juba Canterbury peapiiskopina otsustas Becket vastu seista kuningas nõudmistele. See viis lahendamatu vastuseisuni, ja Becketi mõrvamiseni.

„Aegumatu püsib küsimus, kuidas tunda ära oma kutsumus ja sellele pühenduda, tegemata kompromisse südametunnistusega.“

Teatrikriitik Pille-Riin Purje sõnusi loob Anouilh „ajalooliste persoonide toel jõulise mudeli ilmalike ja kiriklike võimukandjate intriigidest, kuninglikust punktijahist“ ning lisab, et „„Becket ...“ on üleaegne näidend. Aegumatu püsib küsimus, kuidas tunda ära oma kutsumus ja sellele pühenduda, tegemata kompromisse südametunnistusega.“

Lavastaja on Anouilh' näidendit kokkuvõtvalt iseloomustades kirjutanud: „Võiks öelda, et see näidend on sõprusest. Heast vanast ühemõttelisest sõprusest. Ja sellest, millal sõprus enam ei maksa ja loevad ainult põhimõtted. /---/

Thomas Becket – Indrek Sammul. Foto: Siim Vahur

See on näidend kahest vanast sõbrast ja joomakaaslasest, kellest saavad leppimatud vastased. Kas põhimõtete ja au järgimine on sõpruse reetmine? Becketi ideid võib võtta ka väga radikaalsetena. Siit tekib hulk küsimusi – kuidas radikaalsus puudutab nii omasid kui vastaseid? Kas konflikt on radikaalsuse paratamatu kaaslane?...“.

Kogu lavastusega mängib kaasa ka ruum (kunstnik Riina Degtjarenko), Katariina kiriku õhustik on mõjusaks partneriks trupile.

Kairi Kruus

Sisemine välismaa

Hendrik Toompere kirjutatud ja lavastatud „Üle piiri“ toob lavale inimesed, keda ajendab see sama kihk tundmatute maastike ja ruumide järele, mis teda ennastki.

„Üle piiri“ keskmes on reisimine – üle piiri käimised nii füüsilises kui ka metafüüsilises mõttes. Mida tähendab reisimine teie enda jaoks? Kas reisimine on rohkem maailma või iseenda avastamine?

Algselt, kui ma seda lugu plaanisin, siis oli selle nimi yldse Must Kuup. Ma mõtlesin kuidagi nii, et see terriorium, mis on minu kui looja sees, on omamoodi sisemine välismaa. See on üks selline koht, kus sünteesitakse erinevad kogemused. Kus luuakse uusi seoseid kogemuste ja sündmuste ja teadmiste ja unistuste vahel. See on selline energeetiline koht, mis meenutab füüsiliste kirjelduste järgi musta auku, kuhu kõik neeldub ja kust paisatakse siis välja mingi täiesti teistsugune tervikaines. Olgu see siis kirjanduslik lugu, roll või lavastusplaan.

Ja mulle tundus, et sinna musta auku on väga raske pilku heita. Saab ainult selle sisemust kuidagi välja meelitada. Ma siis hakkasingi ääriveri seda lugu kirjutama nii, et analoogina võiks olla minu füüsilised reisimised yle konkreetsete riigi- ja kultuuripiiride. Tahtsin teada saada, kuidas siis inimese loovus yldse tekib ja mis on yldse loomingulises plaanis inimesele oluline. Ja mis on oluline yleldse. Tahtsin puhastada selle musta augu igasugusest räbust ja destilleerida välja kõige olulisem.

Seega kujuneski välja lugu, milles on paralleelselt väline, füüsiline maailm ja sisemine eeterlik loominguline elu. Panin need omavahel kokku põrkuma ja sõlmisin neid ka yhtseks tervikuks. Tuligi välja, et on väga palju justkui ebaolulisi ja peale vaadates absurdseid olustikulisi eluolukordi ja samas ka mingeid suuremaid sündmusi, mis pööravad elu yhes või teises suunas. Nii et reisimine on mõlemat korraga. Maailma ja enda avastamine.

Laval on koos maailma kõige erinevamad paigad – India ja Austraalia, New York, Stockholm jt. Kas need paigad on tähendusrikkad ka teile isiklikult?

Need kohad on paraku kujunenud minu reisude kõige erksamateks momentideks. Seal on väga erinevad kultuurilised mudelid omavahel seoseid loomas. Näiteks on väga keeruline New Yorgis toimiva käitumiskoodiga hakkama saada Kathmandus. Ja omamoodi on kõige selle ekraaniks mu enda kodu ja kasvamine koduses Eestis.

Aasta aega tagasi esietendus „Onu Aare“, mis on samuti teie enda kirjutatud ja lavastatud. Kuna „Onu Aare“ ja „Üle piiri“ on võrdlemisi lähestikku sündinud, siis kas neis on midagi ühist? Miski ühine algimpulss või taotlus?

Kasulik on vaatajal lasta end kogu sellest sündmuste voost kaasa viia ja ujuda laineharjal, kuni nad lavastuse lõpus vannist välja tõstetakse ja tyhjale lavale omapäi jäetakse. Alles siis tasub mõtlema hakata, et mis see nyüd tähendas.

On vist nii, et ükskõik, mida ma ka ei lavastaks või ükskõik, mida ma ka rolliks ei vormi näitlejana, sisaldab endas ikkagi yhte algimpulssi. Ja see on järgmine. Meid ymbritseb illusoorne kokkuleppeline sotsiaalsõrgustik ja kultuuriruum. Ja inimene selle sees kas siis kohaneb või yritab leida pragusid kivistunud skeemide vahelt, et korraks pääseda vabaks neist konstruksioonidest. See on alati huvitav olnud, sest need illusioonid, konstruksioonid on meile lausa orgaaniliseks muutunud. Kes reisil ei käi, sellele tundub, et need skeemid on ainukehtivad ja absoluutsed. Nii on ka nende näidendite kirjutamisega olnud.

Algimpulss on sama ja näidendi ja lavastuse valmimine on reisimine minevikku, sisemaailma ja loomulikult ka tulevikku. Neid kahte näidendit eristab ja yhendab paar asja. Tehniliselt on nad sarnased. Maagiline realism. Kus ajad, tegelased ja sündmused ei paikne yksteise suhtes ajalisel lineaarses joones, vaid loovad poeetilise reaalsuse, kus aeg ei oma enam erilist tähtsust. Aja painest vabaks saamine on seal väga oluline. Neid eristab aga see, et „Onu Aare“ on minu lapsepõlve koge-

mustest. „Yle piiri“ aga juba täiskasvanud inimese pilt elule. Kokkuvõttes aga ikkagi üks eksistentsiaalne rännak.

Lavastuses toimetab seltskond, kes on koondunud ümber Musta Kuubi nimelise produktsioonifirma. Mis neid üle piiri ajab?

Neid inimesi ajendab see sama kihk tundmatute maastike ja ruumide järele, mis mindki. Teadmatust ja uudishimu. Ja soov mõista kõige olulisemaid asju.

„Üle piiri“ lavastust raamivad kaks küsimust. Alguses – kuidas üldse aru saada maailmast, kui me pole ära käinud ja tagasi tulnud ning lõpus – kuhu see maailm mahub. Kas vaataja võiks saalist lahkuda vastuste või uute küsimustega?

Ma olen kirjutanud ja lavastanud selle loo nii, et kasulik on vaatajal lasta end kogu sellest sündmuste voost kaasa viia ja ujuda laineharjal, kuni nad lavastuse lõpus vannist välja tõstetakse ja tyhjale lavale omapäi jäetakse. Alles siis tasub mõtlema hakata, et mis see nyüd tähendas. Kuigi tegelikult peaks intuiivselt vastus juba selge olema. Kõik, mis me kogeme ja suudame mõtestada, määrab tegelikult me saatuse. Kui me oma kogemusi ei mõtesta, siis määrab keegi teine me elu ja saatust. No nii yldplaanis on see nii.

Mis on näitekirjanik Toomperel järgmisena varuks lavastaja Toomperele?

On mitu ideed. Aga ma pean nyüd väikese pausi. Yks teema, mis mind huvitab praegu on baltisakslaste ja eestlaste suhted. Selline ajalooline tagasivaade, aga samas ka väga kaasaegne teema – suure ja väiksema kultuuri koostoime, võitlus ja vastastikune rikastamine.

Ja teine, millele olen mõelnud on Reklaam. Teadvuse ideoloogiline kujundamine. Tegelikult on paar teemat veel, aga selleks peabki natuke ootama. Aeg ise ytleb, mis kõigepealt käsile võtta tuleb.

Küsis Kairi Kruus

Hendrik Toompere

„Üle piiri“

Lavastaja ja valguse kujundaja Hendrik Toompere, kunstnik Pille Jänes, muusikaline kujundaja Lauri Kaldoja, liikumine Üüve-Lydia Toompere. Esietendus 10. märtsil 2017 suures saalis.

Osades: Hendrik Toompere jr, Merle Palmiste, Uku Uusberg, Harriet Toompere, Marta Laan, Jüri Tiidus, Kristo Viiding, Piret Krumm, Kaie Mihkelson, Tõnu Kark, Raimo Pass, Sulev Teppart.

Vasakult: Leo – Kristo Viiding, Valeria – Piret Krumm, Ellen – Marta Laan, Lorca – Harriet Toompere, Georg – Jüri Tiidus, Enn – Uku Uusberg. Foto: Siim Vahur.

Anna – Merle Palmiste, Raul – Hendrik Toompere. Foto: Siim Vahur.

Toomperest ja ta helist

Hendrik Toompere lavastuste atmosfääri loomisel on võtmerollis sisenduslik helikujundus. Kuidas sünnivad Toompere lavastuste helimaailmad, avab Lauri Kaldoja – Toompere õpilane ning tema mitmete lavastuste helikujundaja.

Olgu see siis parem kohe selge, et Hendrikuga koos töötamine ei sobigi kohe kindlasti mitte kõigile, ja mitte selle pärast, et ta näitlejalt, kunstnikult, helikujundajalt – kellelt iganes – midagi eriti keerulist või ületamatut nõuaks, vaid sellepärast, et temaga töötamine käib puhtalt tunnetuse pinnalt. Vähemalt minul, neid tänaseks seitset helikujundajana koos veedetud protsessi hinnates, on niisugune tunne.

Ma ei ole tegelikult kunagi küsinud, mille pärast või millest lähtuvalt Hendrik mind toona otse koolist tules „Tormi“ (2010) Arieli mängimise kõrval ka heli tegema pani. Ei tea. Ju tal mingi oma teadmine ja tahtmine selle taga oli. Praegu, tagantjärele mõeldes oli „Tormi“ kujunduses muidugi palju vigu ja läbimõtlematust, aga teisipidi oli see niisuguse jääkülma vette viskamise kohta küllap pigem õnnestunud tulemus. Mõned elemendid kindlasti. Tulevad vahel meelde.

Aga – „Tormi“ tehes sain ma ka esimest korda aru, mismoodi helikunstniku koostöö lavastajaga näitleja omast erineb. Lavastajapoolne nõulikkus on oluliselt suurem. Kannatamatus on peitmata ja lahti. Vajalikkus heli on vaja nüüd – kohe, hiljemalt pärast sigaretipausi, mitte tunni pärast, mitte homme. Aga see on ühtlasi käivitav jõud – mitte alati kuigi meeldiv, aga vägagi käivitav. Ja sama jõuline on ka reageering sobiva asja puhul.

Ma olen endiselt veendunud, et Hendrikus endas on päris korralik helikujundaja olemas. Endiselt sellepärast, et ma mäletan umbes 12-13 aasta tagusest ajast Vanemuise „Sadat aastat“. Lavastusest enesest mitte nii palju (kui niimoodi üldse öelda), aga atmosfäärist küll. Oht taolise jõulise ja koheselt ruumiloova muusika kasutamisel on muidugi suur, just lämmatamise, ülepaisutuse ja vaatajas petetud saamise tunde tekitamise pärast, aga minule, tookord tõesti päris teatrivõõrale vaa-

tajale oli see kooslus erakordselt ilus. Just kooslus – pildi, tegevuse (või tegevusetuse) ja heli kooslus.

Ma tean, et muidugi oli sel kujundusel autor – Andreas W –, aga ma tean ka seda, et mingit taolist laadi hetked saavad juhtuda ikkagi eelnevatest filtritest ja valikutest tulenevalt. Lavastajaga koos. Ja helipuldist käib ta nuppe näppimas samuti. Aga las käib. Kokkuvõttes jääb *final cut*, heli mõttes, ju ikka minu teha. Tähelepanu on tal heli suhtes igatahes erk.

Omaenda taolisi filtreid hakkasin ühel hetkel ise tekitama. Koostan juba enne proovide algust kaustad võimaliku sobiva muusikaga ja täiendan seda pidevalt. Proovide esimese kolmandiku algul olen enamasti selle mäluulgatäie, gigabaitide kaupade katsetusi Hendrikule kuulata andnud – ja siis ootama jäänud, mis või kas üldse sobida võiks. Mingi ühine pind on tingimata tarvis leida. Vastasel juhul töötaksime tei-

neteisele vastu. Või harali. Kasutult igatahes. Seni on mul vist õnne olnud – midagi on talle alati sobinud ja just sellest sobivast failist-palast-katsetusest lähtudes olen alustanud lavastuse helikujunduse loomist.

Muidugi, vahemärkusena, pea iga kord olen avastanud „uutest katsetustest“ mõne juba aasta-paar varem välja pakutud ja jälle kõrvale jäänud asja. Nii vist ongi – mina otsin oma kõla, tema oma. Kui ühtivad, on mõlema jaoks ruumi ning tekib kolmas.

Seda, mida Hendrik oma lavastustes taga ajab, ma päris lõpuni ei teagi ja ega ta seda väga sõnasta ka. Minule ei ole seda eriti tarviski, näitlejatele mängimiseks mingi piirini kindlasti küll. Eriti sain sellest „Onu Aare“ ja Endla „Woyzecki“ puhul aru. Mingi pinnas, mida ta endaga kaasas kannab, saabki ainsana seda huvitavamalt poolt püsti hoida. Ja see on ka see, millega minul kaasa töötades midagi pihta on hakata. Mida selgem ja suhtevabam (lahtilastum) arusaam käesolevast materjalist, seda vabamad käed jäävad mulle. Ning seda suurem on võimalus, et helikujundus muutub millekski muuks kui illustratsiooniks juba olemasolevale.

Mis puutub „Üle piiri“ helisse, siis on see teatud mõttes erand. Just seepärast, et seekord oli Hendrikul enesel päris suur hulk muusikat näitena olemas

– osa neist vahetasin välja, osa jäi samaks – ning minu tööks jäi eelkõige selle kõige tervikuks sidumine ja ruumilise kõlapildi otsimine, et kogu see virvarr vaataja pead õhku ei lennutaks. Paralleelsed lood nagu Musta Kuubi keest-kätte käimine ja erinevad lõiked äraolemisse siin ja mujal ning nende võrdsetena alles hoidmine on mulle alati meeldinud. Helis, tekstis, pildis.

Helis kujunes see mitmetasandilise mu põhiliseks töö- ja katsetamisvahendiks alates „Lekkest“ (2013), kui olin kogemata unustanud mängima mitu mängijat korraga. Nii sattusid kokku saksa ambient-techno GAS ja Caetano Veloso „Cucurrucucu paloma“. Sinna mäluulgakausta sattus ettevaatlikult seegi katsetus ning minu mõningaseks üllatuseks see Hendrikule meeldis. Küsisin veel üle, et kas ikka koos GAS-iga, ja Hendrik vastas „Ikka-ikka!“. Nii kujunes sellest „Lekke“ põhiteema ning iga kord lavataskus kummardamist oodates, kui see viimast korda kõlas, küsis Merle Palmiste, kes see laulab ja mis laul see on. Vastasin siis jälle, et Caetano Veloso „Cucurrucucu paloma“. – „Ma otsisin, ei leidnud!“

Ei leidnud jah, sest ega teda väljaspool seda ruumi, inimesi ja konteksti olemas polnudki.

Lauri Kaldoja

Nelja põlvkonna naised

Zagrebi vana maja ja tema asukate 70 aasta lugu kujutab kohanemist ja ellu jäämist maal, kus elatakse pidevas üleminekuolukorras.

Tena Štivičić on horvaatia kirjanik ja stsenaarist. Ta sündis Zagrebis 1977. a, on kirjutanud näidendeid nii horvaadi keeles kui ka inglise keeles. Ta on osalenud mitmetes rahvusvahelises dramaturgiaprojektides, tema tööd on osalenud festivalidel ja ta võitnud auhindu Horvaatias, Sloveenias, Saksamaal, Suurbritannias jm, tema näidendeid on tõlgitud ja menukalt lavastatud paljudes riikides.

„Kolme talve“ esmalavastus oli 2014. aastal Londoni National Theatre's, 2015. aastal võitis näidend maineka Susan Smith Blackburni auhinna (antakse inglise keeles kirjutatud silmapaistva teatriteksti eest ühele naisnäitekirjanikule). Sloveenias lavastati „Kolm talve“ 2016. aastal ja varsti ka Horvaatia Rahvusteatris Zagrebis ning see on osutunud selle teatri viimaste aastate menukaimaks lavastuseks.

Autor on korduvalt öelnud, et tal ei olnud plaanis kirjutada Horvaatia või

Tena Štivičić. Foto: Matea Smolcic

Mälu elab ja põimub
uutesse suhtemustritesse
nagu vana maja seinu
kattev luuderohi.

Jugoslaavia sõdade ajalugu, need on vaid kontekst, mille taustal näidendi lugu hargneb. Tema uuris perekonna, naiste lugu, seda, kuidas süsteemide ja väärtuste kokkuvõrsemise olukorras inimesed toime tulevad. Või siis ei tule. Arvustaja (Financial Times, 21. november 2014) ütleb, et Zagrebi õhtusöögilaas arutatavad teemad puudutavad praeguses üha enam vastastikku seotud maailmas meid kõiki. The Guardiani arvustaja leiab (4. detsember 2014), et mõnedele näidenditele pääseb koheselt ligi, teised nõuavad kannatlikkust: Tena Štivičić

Tena Štivičić

„Kolm talve“

Lavastaja ja muusikaline kujundaja Priit Pedajas, kunstnik Pille Jänes, valguse kujundaja Triin Suvi, tõlkinud Kalle Hein.

Esietendus 21. aprillil 2017 suures saalis.

Osades: Ülle Kaljuste, Tõnu Oja, Laine Mägi, Tiit Sukk, Ita Ever, Taavi Teplenkov, Guido Kangur, Kersti Heinloo, Maria Klenskaja, Britta Soll, Liisa Saaremäel, Viire Valdma, Christopher Rajaveer.

oma on viimast sorti, kuid tasub sihikindluse eest heldelt. Zagrebi vana maja ja tema asukate 70 aasta lugu kujutab kohanemist ja ellu jäämist pidevas üleminekuolukorras.

Näidendi tegevuspaik on vana kõrgklassi maja Zagrebis. Pärast Teist maailmasõda endised omanikud põgenesid Horvaatiast, maja natsionaliseeriti. Uus pere sai sinna korteri teenete eest kommunistlikus partisaanisõjas. Kuid vanadest asukatest on siiski keegi veel alles – üks aristokraadipere tütar ja vallasemana tänavale kihutatud endine teenija. Vanad suhted on osalt alles. Vana maja on alles. Mälu elab ja põimub uutesse suhtemustritesse nagu vana maja seinu kattev luuderohi.

Näidend kujutab kolme aastat selles majas: november 1945, jaanuar 1990,

november 2011. 1945 kuulutati välja Jugoslaavia rahvavabariik ja selle juhiks sai Teise maailmasõja aegne partisaaniliikumise juht Josip Broz Tito. 1990. aasta jaanuaris ei suutnud Jugoslaavia kommunistide liidu erakorraline kongress lahendada erimeelsusi vabariikide vahel ja partei lõhenes. Kommunistide ainuvalitsemise lõppedes alustati mitmeparteisüsteemi ülesehitamist ja varsti, 25. juunil 1991 kuulutas Horvaatia välja iseseisvuse. 2011. aasta detsembris allkirjastas Horvaatia Euroopa Liiduga liitumislepingu ja on EL-i liige 1. juulist 2013.

Tena Štivičić: olen tänu võlgu oma esiemadele

„Kolm talve“ on inspireeritud autori enda perekonnaloost.

Kuidas te teatri juurde jõudsite? Teie isa on samuti stsenaarist, kas see on perekondlik järjepidevus?

Ei tea, kas kaks kirjanikku peres on piisav, et rääkida järjepidevusest, kuid tõepoolest, mind mõjutas see väga tugevasti, et kasvasin üles kirjanduse, teatri ja filmide keskel.

Miks te valisite dramaturgiaõpingute jaoks just Suurbritannia ja Londoni ülikooli?

Pärast Zagrebi Draamakunsti Akadeemia lõpetamist tahtsin edasi õppida. London oli põnev linn, erakordse teatri ajaloo ja peale horvaadi keele oli inglise keel ainus keel, milles kirjutasin suutsin end ette kujutada. Tahtsin ka minna Euroopasse, kuid samal ajal kodust mitte liiga kaugele.

Palun rääkige, kuidas teie enda pere pärimus inspireeris teid „Kolme talve“ kirjutama ja eri põlvkondade naiste häält andma.

Mu emapoolses suguvõsas on nelja põlvkonna vältel sündinud ainult tüdrukud. Muide, minul endal on praegu üks tütar, nii et nüüd siis juba viie põlvkonna vältel. Minu vana-vanaema saatus oli samasugune nagu näidendi Monikal.

Ta oli rikkas majapidamises teenija, igasuguse hariduseta, peaaegu kirjaoskamatut, ta jäi vallalisena rasedaks ja tema külakogukond heitis ta kui vallasema endi hulgast välja. Seda häbi kandis ta endaga elu lõpuni. Tal ei olnud sõnu, vahendeid oma läbielamiste väljendamiseks ja tal polnud ka kedagi, kes oleks öelnud, et ta ei teinud mitte midagi valesti. Ta elu oli väga, väga raske. Kuid vaistlikult tegi ta kõik selleks, et tema tütar saaks hariduse. Minu vanaema lõpetas keskkooli – see oli tohutu edusamm võrreldes ta enda emaga. Vanaema mõlemad tütre olid oma keskkonnas esimesed, kes lõpetasid ülikooli. Mina, järgmise põlvkonna naine, sain veelgi parema hariduse – kahes keeles, kahes riigis, ja minul on hää, väljendusvahendid, millega rääkida mõnedest meie pere naiste kogemustest. Olen tänu võlgu neile kõigile. Nende kindlameelsele usule, et haridus on naise võimsaim relv. Isäranis huvitav oli uurida neid naistegelasi Horvaatia viimase sajandi uskumatult tormilise ajaloo taustal,

kuidas lakkamatult muutuv poliitiline süsteem kujundas nende häält ja olukorda.

Kui saaksite ajas tagasi rännata ja oma vanavanaemaga kohtuda, mida siis te malt küsiksite või talle ütleksite?

Tahaksin temaga lihtsalt ta elust rääkida. Püüaksin teha nii, et ta räägiks mulle oma loo. Ütleksin talle, et saja aasta pärast ripuvad tema ja ta laste fotod Londoni Rahvusteatris proovi-

„Kolm talve“ on kirjutatud inglise keeles. Alustasite kirjutamist horvaadi keeles, miks lülitsite ümber inglise keelele?

Kirjutasin selle näidendi mõlemas keeles paralleelselt. Kuna tegevus toimub Zagrebis, siis tahtsin kuulda tegelasi rääkimas Zagrebi kõnepruugis. Kuid kuna see oli tellitud Suurbritannias ja sealse publiku jaoks, siis tahtsin ka, et see poleks tõlge.

laval nähtav räägib olemuslikult neist endist ja on väga asjakohane. Kui viibin Zagrebis, siis selle tunnistajaks olemine rabab mind, see on erakordne kogemus.

Praeguseks olete Londonis elanud juba üle kümne aasta, millised on teie kontaktid Horvaatia ja Zagrebiga? Kas ja kuidas osalete Horvaatia kultuurielus?

Minu näidendeid lavastatakse Horvaatias, viisteist aastat olen olnud ühe

Euroopa mandril on vägagi hea teatriveõrgustik. Saksamaal tegutses üks väärt festival Euroopa uue näitekirjanduse edendamiseks, kahjuks seda enam pole. Kuid siiski on Euroopa riikide vahel palju kultuurivahetust. Suurbritannia on alati sellest natuke eemal seisnud ja kardan, et edaspidi üha enam.

Horvaadina olete kogenud suurt ajaloolist muudatust, suletud süsteemi avanemist ja seda, kuidas vaba riik valis ühinemise Euroopa Liiduga. Pikaajase londonlasena olete praegu tunnistajaks teistsugusele protsessile, kuidas üks riik soovib Euroopa Liidust lahkuda ja oma piire, liikumist rohkem kontrollida. Kas see võiks olla näidendi teemaks?

See on nüüd küll väga neutraalne kirjeldus. 1980. ja 1990. aastate vahetuse poliitilist konteksti arvestades oli muutus vältimatu. Kuid 1980ndate Jugoslaavia polnud sugugi suletud süsteem ja samas 1990. aastate Horvaatia polnud avatud. Võib-olla ainult nime poolest. „Suletud süsteemi avanemise“ hind oli minu arvates liiga kõrge. Kõigis asjasse segatud maades on haavad alles. Iseseisvuselt loodetud küllus pole tegelikkuseks saanud. Võiks ka pikalt vaielda selle üle, mida tähendab „valida“ Euroopa Liiduga ühinemine. Ja paljustki sellest on ju juttu „Kolmes talves“. Suurbritannia lahkumine Euroopa Liidust on minu jaoks traagiline tulemus. Pooled valijad ei tahtnud lahkuda ja teisele poolele, kes tahtis, valetati selleks, et nende hääled kätte saada. Kardan, et elu muutub Suurbritannias kirjumaks ja taas arvan ma, et külluseajastu pole käeulatuses. Lahkumisotsus on kaasa toonud palju halba käitumist sisserändajatega, jällegi seepärast, et inimestele pidevalt valetatakse selle kohta, kes on süüdi elatustaseme languses. See on kõikehõlmav teema. Olen sellest oma varasemates näidendites kirjutanud. „Örn!“ räägib välismaalastest, kes Londonis õnne otsivad, „Nähtamatu“ on migrantide ja kohalike elanike kokkupõrkest, ja kolme näitekirjaniku koos kirjutatud „Euroopa“ on eksperiment euroopa identiteedi teemal.

Arvan, et migratsioon ning sugudevahelise võrdsuse ja soorollide muutused on tänapäeva maailma kaks kõige huvitavamat teemat.

Küsis ja tõlkis inglise keelest
Ene Paaver

Taga vasakult: Karolina – Ita Ever, Dunja – Laine Mägi, Aleksandar – Guido Kangur, Maša – Ülle Kaljuste, Vlado – Tõnu Oja; ees vasakult: Igor – Taavi Teplenkov, Karl – Tiit Sukk. Foto: Siim Vahur.

saali seinal ja tuhanded inimesed tahavad vaadata tema elust inspireeritud näidendi lavastust.

„Kolme talve“ eest Susan Blackburni auhinna vastu võttes ütlesite, et mees-tekkeskne teatrimaailm on tasakaalust väljas ja me oleme omaks võtnud vaateviisi, et loomulik on vaadata elu mehe perspektiivist. Naislavastajaid ja -näitekirjanikke on tasapisi üha rohkem, miks siis teatri mehe pilk nii aeglaselt muutub?

Ma arvan, et naised on kõikjal üha rohkem, tasakaalu poole liikumist ei peata enam miski. Kuid see on aeglane, tegelikult kõigis eluvaldkondades, sest see on suhteliselt uus nähtus. Me unustame, oieti öeldes meile polegi kunagi õpetatud, ka mitte üldhariduses, miline oli ajalugu naiste vaatevinklist. Me unustame, mida tähendasid tuhanded aastad ilma õigusteta, olla kellegi omand. Viimasel sajal, saja viiekümnel aastal on toimunud määratu suur edenemine. Kuid pikk tee on veel ees.

Kas Londoni Rahvusteatris toimunud esmalavastuse proovides tegite tekstis muudatusi, et Ida-Euroopa ajalugu oleks trupile ja ka publikule mõistetavam? Minimaalselt. Näidendit kirjutades jälgisin hoolega, et sellest ei kujuneks ajalootund, et poliitilised teemad oleksid tihedalt lõimitud perekonnalooga. Publik mõistis seda igasuguste raskusteta.

„Kolme talve“ lavastus oli ka Zagrebi Rahvusteatris väga menukas. Kuidas Londoni ja Zagrebi lavastused erinevad? Ja vastuvõtt Suurbritannias ja Horvaatias?

Näidend võeti suurepäraselt vastu mõlemal maal, samuti Sloveenias. Tulemas on lavastused Saksamaal ja 2018. a suvel USA-s. Kõik lavastused erinevad, igaüks tõlgendab näidendit sügavalt isiklikult. Ütleksin, et Horvaatia lavastus mõjus publikule kõige rohkem. See on imeline lavastus, Zagrebi Rahvusteatris trupp mängib seda nakatava innuga, ja publik tajub, et

Mina sain parema
hariduse kui mu
ema, vanaema ja
vanavanaema –
kahes keeles, kahes
riigis, ja minul on
hää, väljendus-
vahendid, millega
rääkida mõnedest
meie pere naiste
kogemustest.

kuukirja kolumnist ja neist kirjutistest on peaaegu päevik kujunenud. Neokonservatiivsete, kiriklike ja paremäärmuslike trendide üleuroopaline esiletõus rusub mind; kui Horvaatias tehakse algatusi selle vastu võitlemiseks, püüan kaasa lüüa.

Olete kirjutanud, et väikesed riigid kipuvad rahvusvahelist tähelepanu saama pigem siis, kui seal midagi kohutavat toimub. Kas teie meelest peaksime sellega harjuma või katsuma seda hoiakut kuidagi muuta?

Jah, me võime tahta seda muuta, kuid tegelikult see ei sõltu meist. Kui rääkida teatrit ja kirjandusest, siis seal dikteerivad maitset ja huvi domineerivad kultuurid. „Väikses keeles“ kirjutamine tähendab koheselt piirangut, sest väga heade tõlgete ja turunduse tarvis on vaja ressursse ja korralikku infrastruktuuri. Seetõttu on neisse investeerimine peaaegu sama tähtis kui kunstnike endi ja nende töö toetamine. On ka šoki tee, mõnikord see töötab. Luua šokeerivat, väga vastuolulist kunsti on üks võimalus huvi äratada. Minu maitsele on rahumeelsemad teed tavaliselt huvitavamad.

Kauge ja lähedane Horvaatia

Horvaadi näidend on eesti teatris haruldane külaline, rõõm on ter- vitada huvitavat näidendit ja rohkem teada saada selle maa kohta. Palusime meie Horvaatia-pildile oma killud lisada Eestis elanud, õppinud ja töötanud horvaadi animaatoril, lavastajal ja kunstnikul Lucija Mrzljakil.

Palun tutvustage ennast ja Eestisse jõudmist.

Olen Lucija, animafilmi lavastaja ja illustraator. Sündisin Horvaatias 1990. aastal. Õppisin Zagrebi ja Krakowi kunstiakadeemias, kuni tee tõi mind Eestisse. Esimest korda tulin Tallinnasse 2013. a sügisel, Eesti Kunstiakadeemiasse animatsiooni õppima. Olin festivalidel näinud Eesti animafilme ja nende suur fänn, kuulsin, et üks mu lemmikautoreid Priit Pärn õpetab siin. Olin väga põnevil. Tahtsin Eestisse tulla ja näha seda paika, kust kõik need intrigeerivad filmid pärit on. Kuid samas ei teadnud ma selle maa kohta mitte midagi muud kui vaid ehk paari ajalootunnis õpitud fakti.

Mille poolest Eesti ja Horvaatia sarnanevad, olgu siis argielus või üldisema kultuuri mõttes?

Lõuna-Euroopast pärit inimese vaatevinklist oli kõige šokeerivamaks avastuseks kliimaerinevus. Olles pärit soojalt ja päikeseliselt maalt tundus külm ilm mulle sõna otseses mõttes kohutav, sellega ja eriti just pikkade pimedate talvedega harjumine võttis aega. Kuid üsna varsti õppisin sellega toime tulema ja hindama häid asju. Eesti säravad suvepäevad on imekaunid ja külmad päevad annavad hea põhjuse tööle keskenduda. Armusin Eestisse, leidsin palju häid sõpru ja väga väärtusliku rahutunde. Eestis elamine andis mulle põneva perspektiivi äsja avastatud koha ja oma kodumaa võrdluseks. See on huvitav kontrast.

Kliimast ja geograafilistest erinevustest hoolimata on Eesti ja Horvaatia vahel mõningaid huvitavaid sarnasusi. Mõlemad on väikeriigid, kibedate ajaloomälestustega, mõlemad on teised riigid korduvalt okupeerinud. Meie vanemad ja vanavanemad räägivad oma elust kommunistliku režiimi surve all ja tohututest muutustest, kui see režiim 1990ndatel aastatel kokku varises. 1990ndate alguses läksid sündmused neis maades eri radu. Samal ajal kui Eesti sai pärast nõukogude korra lõppu taastuda ja areneda, oli Horvaatias mitu aastat sõda, mis kammitses maa arengut. Sellest sündinud kahjud ja tagajärjed on endiselt tuntavad.

Muidugi kujundab kliimaerinevus ka igapäevaelu mustreid. Horvaatias on palju päikeselisi päevi, inimesed veedavad rohkem aega vabas õhus. Alati kui on võimalus istuda kohvikuterrassil, siis juuakse kohvi, aetakse sõpradega juttu, lükatakse tööleasumist edasi, olakse üpris aeglaselt ja laisad. Inimesed on üsna avatud ja nendega on lihtne jutule saada, tavaline asi on tänaval, poes, trammipeatuses võõrastega juttu alustada ja oma kogemustest rääkida.

Kõige rohkem meeldib mulle see, et horvaatidel ja eestlastel on sarnane huumorimeel.

Minu meelest on Eesti selle koha pealt üsnagi teistsugune, inimesed on reserveeritumad ja häbelikumad, kontakti loomine võtab rohkem aega. Horvaadid näitavad ka viha kergemini välja, väljendavad oma tundeid ja seda mõnikord liigagi palju, tekitades nõnda ülearuseid konflikte. Selles suhtes on minu meelest Eestis väga rahulik elada. Ja kõige rohkem meeldib mulle see, et mõlemal maal on sarnane huumorimeel.

Eestis on viimasel ajal palju arutatud eesti identiteedi üle, püütud leida meile omaseid ühendavaid väärtusi ja tun-

nusjooni, isegi luua Eesti brändi, leida miski, mis seda maad ja kultuuri iseloomustab. Kas ka Horvaatia tegeleb sellega? Mida teie nimetaksite Horvaatia identiteedi olemuslike joontena?

Arvan, et inimesi ühendavad väärtused ja tunnused on horvaadi keel, kirjan- dus, kultuur ja religioonitraditsioon. Kuid pean ka ütlema, et need asjad on väga keerulised. Horvaatia identiteet on tulvil paralleelset mitmekesisust. Horvaadi keelel on palju nüansse, seda on ajaloolaselt mõjutanud ungari, saksa, itaalia, serbia, türgi keeled. Horvaadid on kasutanud kolme erinevat tähestikku, glagoolitsa, ki- rillitsa ja ladina. On palju erinevaid murdeid ja võib juhtuda, et põhjast ja lõunast pärit inimesed ei saagi teineteisest täpselt aru. Mõeldes horvaadi keelest tuleb mõelda kogu tema mitmekesisusest. Balkani maadega on see probleem, et geograafiliselt suhteliselt väikeses piirkonnas elavad tihedasti koos paljude rahvuslike taustade ja paljude erinevate usuliste tõekspidamistega inimesed. Mõnikord harmooniliselt ja sallivalt, mõnikord on nende vahel hõõrumist ja arusaamatusi.

Kahjuks mõjutab poliitika väga tugevasti Horvaatia üldist kliimat ja horvaadi identiteedi küsimusi, viimasel ajal üsna kitsarinnaliselt ja ksenofoobselt läbi surudes konservatiivseid ideid, võimendades natsionalismi.

Minevikus oli horvaadi identiteet tihti ohus ja mõne võimsama maa agressioon ähvardas seda purustada. Tundub, et see kogemus on pannud erilisel väärtustama vabadust ja sõltumatust. Muidugi, oma maa ja traditsioonide hindamine ja neile truuskäämine on arusaadav, kuid kui see kasvab üle äärmuslikuks natsionalismiks, võib see ohtlikuks muutuda.

Kuidas on viimase sõja haavad Horvaatia peredes paranenud? Kui palju tänapäeva horvaadi kunst käsitleb 1990ndate aastate sündmusi?

Jugoslaavia kokkuvarisemisest ja sõjast on möödas 25 aastat. Sõja järgi pole tänapäeval enamikus kohtades enam näha, kuigi mõnes linnas on majade seintes veel kulliaugud, mõne- dele maatükkidele on ohtlik ligineda ja mõned linnad nagu Vukovar (mis tehti maatas) on sõja õuduste tunnistajad. Üldiselt tundub, et inimesed tahavad eluga edasi minna ja unustada, kuid paljude jaoks oli see kõik siiski nagu alles eile. Need, kes kaotasid kodu, pere- liikmed, kes sõjas palju kannatasid, ei saa kergesti unustada, mis juhtus, ja nende trauma mõjutab ka nende igapäeva- elu.

Sõja, vabaduse ja identiteedi teemad on 1990ndatest saadik olnud kunstis väga esil ja on praegugi, kuid aja möödudes muutub nende käsitlemise vorm. Algul oli see nagu missioon kin- nitada, et seekord on vabadus välja teenitud ja jääb püsima, see oli olemus- lalt propagandistlik kunst. Nüüd on Horvaatia olnud paarkümmend aastat vaba maa, kuid ikka veel ujub pinnale

palju küsimusi, lahendamata kuritegu- sid, vasturääkivaid lugusid, erimeel- susi, haavu, mis pole kinni kasvanud, solvanguid, mida pole andestatud.

Pikka aega oli naine lavastajana ja näitekirjanikuna Eestis pigem harul- dane (kuigi on muidugi silmapaistvaid erandeid). Kuidas on lood Horvaatias?

Horvaatias on sama lugu. Teatris töö- tavad mõned suurepäraseid naislavas- tajad, kuid neid on vähe.

Tena Štivičić ütles intervjuus, et tema meelest on sooline võrdõiguslikkus ja soorollid kõige huvitavamad teemad tänapäeva maailmas. Kuidas horvaadi kunstis neid käsitletakse, ka laiemalt ühiskonnas, meedias?

Lucija – Liisa Saaremäel. Foto: Siim Vahur.

Tena Štivičić on paljude horvaadi noorte jaoks eeskuju.

Horvaatias on sügavalt juurdunud patriarhaalne kultuur, seetõttu on sooline ebavõrdsus ja soorollid kunstis käsit- lemiseks väga huvitav materjal. Siiski on asjad hakanud juba mõnda aega tagasi positiivses suunas muutuma ja võrdse ühiskonna poole on veel pikk tee minna. Zagrebi tänavatel on hiljuti toimunud hiiglaslikud meeleavaldused soolise võrdõiguslikkuse eest. Huvitav, et neis Zagrebi protestides osales ka väga palju mehi. Igapäeva- elus tunnevad inimesed end selles poliitilises süsteemis halvasti ja tahavad muutusi. Probleem on aga selles, et Horvaatia valitsus (käsikäes katoliku kirikuga) kontrollib selgesti meediat ja haridust, surudes peale mõningaid väga konser- vatiivseid ja traditsioonilisi mõtteviise, mis ohustavad naiste vabadust ja isegi piiravad teatud põhilisi inimõigusi.

Milline on Tena Štivičići roll Horvaatia kultuurielus, näitekirjanikuna ja kolumnistina?

Tena on Horvaatia kultuuriringkonda- des väga tuntud. Juba noore näitekir- janikuna jättis ta Horvaatia teatrisse tähelepanuväärse jälje, tõi sinna uut ja originaalset hingamist. Teda peetakse töö- kaks, intelligentseks kirjanikuks, kes kirjutab ka kriitilisi ja avarapilgu- lisi kolumneid. Ta on paljude noorte jaoks eeskuju.

Küsis ja tõlkis inglise keelest Ene Paaver

Bergmani polüfoonia

„Sarabandis“ saab muusikateose harjutamine lähisuhete võitlustandriks ja kujundiks.

„Sarabandi“ käsikirja kirjutas Ingmar Bergman oma vaimseks tes- tamendiks – ja selle kirjutamise ajal tegeles ta ka oma päris testamendiga. „Nii kirjutab „Sarabandi“ lavastuse kavalehes helilooja Jüri Reinvere, kes neil „testamendiajastu“ päevil saajandivahetusel tihti viibis külalisena Bergmani saarel Fåröl.

„Sarabandi“ õhkkonda peab Rein- vere väga sarnaseks nende aastate õhkkonnaga Fåröl, kus vahetusid kunagiste elukaaslaste ja mitmest kooselust sündinud laste seltskonnad. Reinvere: „„Sarabandi“ film on teh- tud kõik sellel Fårö maastikul: Johan seisab Ingmari raamatukogus puldi taga ja Henrik harjutab oreli Bunge kirikus. Käsikirja viimastel lehekül- gedel seisab laste ja vanemate, raha ja võimu ning Läänemere maastike polüfoonia, millest – isegi elu lõpus – lõplikku väljapääsu ühe kadentsi näol pole. Pettununa, kõik hoopis põgenevad oma küsimuste eest, jättes need järgmisele põlvkonnale lahenda- da.“

Henrik – Jaan Rekkor. Foto: Mats Öun.

„Saraband“ jäi Bergmani viimaseks filmiks. Saraband on mehhiko ja hispaania juurtega rahvalik, kirg- lik tants, mis kujunes 17. sajandil Itaalias ja Prantsusmaal aeglaseks, vaoshoitud õukonnatantsuks. Ar- vatakse, et Johann Sebastian Bach kirjutas tšellosoüdi „Saraband“ oma naise Maria Barbara mälestuseks, kui sai teada tema ootamatust surmast. Bergmani „Sarabandi“ (2003) on pühendatud tema viimasele, palavalt armastatud, ent raske haiguse taga- järjel surnud abikaasale Ingrid Berg- manile. Filmis sümboliseerib Henriku lahkunud abikaasa Anna foto naise jätkuvat mõju mehele; sel on aga veel üks plaan – Annat kujutaval fotol on Ingrid Bergman.

Kaks tegelast, Marianne ja Johan, on tuttavad Bergmani varasemast teosest „Steenid ühest abielust“ (1973). „Sarabandis“, mis on kirjutatud kolmkümmend kaks aastat hiljem,

Ingmar Bergman

„Saraband“

Lavastaja Peeter Raudsepp, kunstnik Lilja Blumenfeld (Eesti Kunstiakadeemia), koreograaf Rene Nõmmik (Fine 5), valguse kujundaja Andres Pajumäe, tõlkija Anu Saluäär-Kall. Esietendus 19. veebruaril 2017 väikeses saalis.

Osades: Martin Veinmann, Kersti Kreismann, Jaan Rekkor, Ester Kuntu, Tiina Ollesk (Fine 5).

tuleb Marianne eksabikaasa Johanit külastama. Nüüd on aga teose kesk- punktiks Johani poeg Henrik ja tema tütar, noor andekas tšellist Karin.

„Sarabandi“ lavastaja Peeter Raud- sepp lavastas Eesti Draamateatris ka „Steenid ühest abielust“ (1997). Nagu tookordki mängivad Marian- net ja Johanit Kersti Kreismann ja Martin Veinmann (ka Bergmani enda mõlemas filmis mängis neid tegelasi sama näitlejatepaar, Liv Ullmann ja Erland Josephson), Henriku traagi- lises rollis on Jaan Rekkor ja Karinit mängib mullu lavakunstikooli lõpe- tanud Ester Kuntu. Vaikiva, heia- stusliku siluetina stseenide vahel liikuva Naisena osaleb lavastuses tantsija Tiina Ollesk.

Bachi „Sarabandi“ kohta on silma- paistev vene tšellist Mstislav Rostro- povitš öelnud, et selles ilmutab end Bachi geeniuse tuum. Bergmanil saab selle muusikateose harjutamine lähi- suhete võitlustandriks ja kujundiks. „Karin: Millega mina peaksin toime tulema? Sa oled päris hull. / Henrik: Näiteks sarabandidega. / Karin: Sel- leks läheb terve elu, et sarabandidega toime tulla.“

Ingmar Bergman kirjutas oma fil- mistenaariumid enamasti ise. Tihti kulus ühe teose valmimiseks aastaid – Bergman võttis enne tööleasumist pikalt hoogu ja mõtiskles talle olu- liste teemade valiku üle põhjalikult. Tema tööstiili kirjeldanud näitlejad ja kaastöölised on esile tõstnud reži- sööri korraarmastust ja algsest ideest kinnihoidmist. Alles karjääri lõpul lasi Bergman näitlejatel üha rohkem dialoogides improviseerida. Viimaste filmide puhul kirjutas Bergman üles vaid stseeni kandva idee ja lasi näit- le- jatel endil dialoogi luua.

Bergman on öelnud, et tema teosed sündisid tema hinge sügavustes, tema südames, ajus, igas tema sisemuse osas. Filmitegemine oli talle teraapia, mis aitas alistada painava taju huka- tuse lähedalolust.

Bergmani elutöö mõju elab järgmis- tes filmi- ja teatritegijate põlvkon- dades. Esteetilised võtted, mida ta maailmale tutvustas, kasvasid Rootsi kultuurist välja loomulikult: kõr- gelt hinnatud pereväärtused, tugev sotsiaalne õiglustunne ja võrdsus, inimeste vastastikune sõltuvus, üm- ritsev õhkkond ja luterlik tõsidus kuulutavad ette vaka all hoitud emot- sioonide plahvatuslikku vabanemist. Tihti tagasihoidlikuks ja reserveeri- tuks peetud ühiskonna emotsionaalne intensiivsus ilmutab selgesti, et vagal veel on sügav põhi. Ja Bergmani loo- ming räägib paljuski ka kogu tema põlvkonna lastetoea lugu.

2018. aastal möödub Ingmar Berg- mani sünnist 100 aastat. Ingmar Bergmani fond tähistab seda laial- daselt kõikjal maailmas, lähemalt vt www.ingmarbergman.se.

Fondi asutas Bergman ise 2002. aastal, ülesandeks kanda hoolt tema arhiivi eest ja tutvustada maailmas tema loomingut.

Katrin Kullo artikli põhjal „Sarabandi“ kavalehest Ene Paaver

Vaimne gurmee-õhtu Tammsaare elutoas

Lavastuses domineerivad Tammsaare teemad, mida ründavad Undi provokatsioonid ning seda kõike vürtsitab Kivirähki stiil.

Mati Unt elas elu lõpupoole Kadriorus Koidula tänaval, samal tänaval elas omal ajal A. H. Tammsaare. Tammsaare korterist sai 1978. aastal muuseum (praegu Tallinna Kirjanduskeskuse A. H. Tammsaare muuseum), Unt on seni veel oma muuseumita.

Mind kummitas juba mõnda aega mõte, et kuidagi võiksid Tammsaare ja Unt (kes oli suur Tammsaare-austaja ning lavastas mitmeid tema romaane) Koidula tänaval kokku saada. Nii pöördusingi Andrus Kivirähki poole ettepanekuga kirjutada näidend sellest, kuidas kaks kirjanikku Tammsaare kodus (muuseumis) kohtuvad. Mõtte ärgitajaks oli Undi näidend „Vaimude tund Jannseni tänavas“, mis esietendus 1984. aastal. Näidendis kohtusid Lydia Koidula ja Aino Kallase vaimud, toimumiskoht oli Koidula muuseum. Kivirähk sellise näidendi autorina näis parima lahendusega mitmel põhjusel. Aga ennekõike seetõttu, et kahte väga isikupärast kirjanikku kujutades peab kirjutaja jõud materjalist üle käima. Peab ka ise tugev isiksus olema.

Kivirähk oli meie kõigi õnneks ettepanekuga nõus. Tulemuseks on Priit Pedajase lavastatud ja Eesti Draamateatri produtseeritud suurepärase tükk Tammsaare ja Undi vaimude kohtumisest Tammsaare elutoas. Just selline, nagu ma vaimusilmas olin ette kujutanud.

Muuseumi ajalooliselt ehe keskkond loob etenduse tarbeks erilise õhustiku. Muidugi seab see ka oma piirangud, millest üks on ruumipuudus – pole siis ime, et piletid kipuvad olema kogu aeg välja müüdnud.

Aga kui Unt aknast välja vaatab ja Kristit tänavalt tuppä kutsub, siis on selge, et nii aken kui ka tänav on päriselt olemas (ja ei ole välistatud seegi, et president läheb parasjagu mööda ja ehmatab vaimude hoigete peale, nagu Unt lavastuses loodab). Toas olev kirjutaslaud ei ole rekvisiit, vaid

laud, millel Tammsaare oma teoseid kirjutas ning põrandalauad nagisevad samamoodi kui kirjaniku elu ajal.

Kuid muidugi annab põhitooni näitlejate mäng. Kivirähki näidendiga tehakse teatriajalugu, sest esimest korda on lavale toodud Tammsaare tegelaskuju – senini on ta olnud lavalaudadel vaid mõtteliselt (näiteks Variuse etendustes „See ei ole Tammsaare!“ ning „Kui me elasime raamatukogus...“ on Tammsaare küll tegelane, kuid ei ilmu ise lavale).

Tammsaaret kehastav Tõnu Oja on seega saanud läbihammustamiseks paraja pähkli. Tammsaarest on üsna vähe fotosid, ka filmilindile on jäädvustatud teda vaid paarikümne sekundi jagu. Säilinud ei ole ühtegi salvestust Tammsaare häälest, nii et näitlejal on vähe alusmaterjali, millele oma tegelaskuju liikumist ja käitumist üles ehitada. Oja lahendab rolli talle omaset rahulikust võttes, on usutav ning mõjub südamlilikuna. Kui alguses tunduski, et Tammsaare on pisut liiga aeglase olekuga (mälestustes on Tammsaare kohta ikka kasutatud sõna „kabe“ – osalt ilmselt seetõttu, et tal oli alati kiire), siis üsna varsti tajusin, et just seesugune aeglus annab mängule oma võlu. Sest nüüd – vaimuna – on Tammsaare ju olukorras, kus tal enam (kunagi) ei ole kiire. Ta on lihtsat kohal ja valvab (oma muuseumit) – ning aja kulgemisel ei ole enam mingit tähtsust. Selle n-ö igavikulise oleku mängib Oja suurepäraselt välja. Sellesse olekusse tormab sisse Taavi Teplenkovi Mati Unt, et valitsevat õhustikku lõhkuda.

Teplenkovi teeb Undina nii suurepärase rolli, et süda läheb soojaks. Sealjuures on tema väljakutsed olnud täpselt vastupidised Oja omadele. Nimelt Unti mäletatakse (veel) väga hästi – nii seda, kuidas ta rääkis, kui ka seda, millest ta rääkis, kuidas liikus, mis nägusid tegi – ühesõnaga, erinevalt Tammsaarest on ta meil paljudel veel silma ees. Väliselt on Unt markeeritud

Tammsaare – Tõnu Oja, Kristi – Amanda Hermiine Künnapas, Unt – Taavi Teplenkovi.
Fotod: Kadri Hallik.

Andrus Kivirähk

„Vaimude tund Koidula tänavas“

Lavastaja Priit Pedajas, kunstnik Riina Degtjarenko, Esietendus 30. märtsil 2017 A. H. Tammsaare muuseumis.

Osades: Tõnu Oja, Taavi Teplenkovi ja Amanda Hermiine Künnapas.

küllalt diskreetselt – peamiselt annab legendaarne punane sall märku, kellelgi tegu. Näitlejad mängivad oma rollid välja ka ilma välisele sarnasusele rõhumata (kuigi Teplenkovi Undi-miimika on ehe). Isegi omamoodi tore on see, et Ojal on habe ees ja Teplenkovil ei ole, see justkui seab kaks tegelast peegelpilti: Tammsaaret vaadates näeb natuke Unti ja vastupidi.

Kolmanda tegelasena on laval Kristi, kes peab mängima „tavalist tüdrukut“. Roll on üksnes pealtnäha lihtne, sest niisugusest tüdrukust saab kolme autori – Tammsaare, Undi ja Kivirähki – ühisloomena samaaegselt ka lunastav madonna, taevaliku ja maie armastuse ristumispaik, tulevase nurjunud abielu võimalik ohver... Amanda Hermiine Künnapas suudab kõik need projektsioonid endast vastu peegeldada ja jääb samal ajal tõepoolest ka „tavaliseks tüdrukuks“.

Tekstikeskses lavastuses on oluline roll just nüansidel (miimika, toon jne), mis väikeses ruumis peavad tööle hakkama ning vaatajaid oma lummuses hoidma. Minu meelest on lavastajal õnnestunud nüansid paika saada ning isiklikult olen kuulnud lavastuse kohta vaid kiidusõnu.

„Vaimude tund Koidula tänavas“ on kahtlemata äraspidine autoriteater, sest laval on kolm autorit – Tammsaare, Unt ja Kivirähk –, kelle hääled omavahel põimuvad ja loovad kaasaaharava koosluse. Domineerivad Tammsaare teemad, mida ründavad Undi provokatsioonid ning seda kõike vürtsitab Kivirähki stiil. Kes neid kirjanikke tunneb ja armastab, saab erilise gurmee-õhtu osaliseks. Kes nii hästi ei tunne, saab lisaks heale teatrielamusele ka vajalikku valgustust.

Maarja Vaino
Tallinna Kirjanduskeskuse direktor

TULEKUL

Igavene ja argine

Igavene kui püsivus maailma elukorralduses ja seda tunnetanud elutarkus suubuvad Tšehhovil äratuntavasse argiellu.

Anton Tšehhov (1860–1904) on eesti teatris eriline autor, kuldne maailmaklassik, kelle näidendite poole tingimata pöörduvad kõik uued teatripölvkonnad. Selle vaibumatu järjepideva huvi mõttes võiks teda kõrvutada vahest ainult Shakespeare'iga. Eesti Tšehhovi-traditsioonis seisab „Ivanov“ pisut eraldi, võrreldes „Kolme õe“, „Kirsiaia“, „Kajaka“ ja „Onu Vanjaga“ on seda lavastatud märkimisväärselt vähem. Viimane „Ivanov“ Eestis oli Vene Teatris 2004. aastal, lavastajaks Nikolai Krutikov Moskvast ja nimiosas Eduard Toman. Eesti Draamateatris lavastas „Ivanovi“ 1971. aastal Maria Knebel, nimiosas oli Ants Eskola, ja 1992. aastal Elmo Nüganen, nimiosas oli Jüri Krjukov.

27-aastane Anton Tšehhov töötas suure koormusega arstina ja sama ajal kirjutas aktiivselt, ta oli juba tunnustatud jutukirjanik. „Ivanovi“ kirjutamise eel, 1887. aasta sügisel oli aga Tšehhovi meeleolu ja enesetunne kehv, nii loomingulises kui ka füüsilises mõttes. Moskva teatridirektor

27-aastane arstist kirjanik Anton Tšehhov „Ivanovi“ kirjutamise aastal 1887.

Fjodor Korš oli mitu korda palunud Tšehhovil talle komöödia kirjutada, kuid kirjanik ei võtnud vedu. Veel septembris kirjutas ta tuttavale: „Ja muidugi, näidendit ma ei kirjuta. Mis on minul asja teatri või inimkonnaga? Kuradile kõik!“ (Nii see kui ka järgnevad Tšehhovi tsitaadid on pärit Henri Troyat' biograafiast „Tšehhov“, tlk Victoria Traat, välja andnud Eesti Raamat 2004.) Kuid miski muutus kohe pärast seda. Näidendi mõte oli olnud eos ja Tšehhov pani 4-vaatuselise „Ivanovi“ paberile vaid kümne päevaga. Tšehhovi silmis sümboliseeris Ivanovi isik Venemaa sotsiaalsel allakäiku. Üllad unistused, mida ei osata ühildada tegeliku elu nõudmistega, halvav süütunne ja elutüdimus.

Siiani oli Tšehhovi looming ilmunud Tšehhonte nime all, „Ivanovi“ müüri-lehtedel seisis autori nime kohal Tšehhov. „Ivanovi“ esmalavastus toimus Moskvast 19. novembril 1887. Trupp ei mõistnud aga näidendit, esietendus kukkus läbi. Lavastust mängiti vaid kolm korda.

Anton Tšehhov

„Ivanov“

Lavastaja Uku Uusberg, kunstnik Lilja Blumenfeld (Eesti Kunstiakadeemia), tõlkinud Ernst Raudsepp. Esietendus 27. oktoobril 2017 suures saalis.

Osades: Indrek Sammul, Maria Peterson (Theatrum), Aivar Tommingas (Vanemuine), Mait Malmsten, Guido Kangur, Ülle Kaljuste, Liisa Saaremäel, Kristo Viiding, Harriet Toompere, Raimo Pass, Ita Ever, Christopher Rajaveer, Jüri Tiidus, Markus Luik, Norman Verte, Lauri Kaldoja, Päärü Oja, Indrek Kruusimaa.

Kuigi Tšehhov võitis oma jutustuste eest järjest enam tunnustust, köitis teater teda vastupandamatult. 1888. a kirjutas ta sõbrale: „Tuleb püüda kõigest jõust, et lava läheks vürtspoodnike käest kirjanike valdusse, muidu teater hukkub.“ Ta kirjutas ühevaatuselised koomilised näidendid „Karu“, „Luigelaul“ ja „Abieluettepanek“, aga töötas samal ajal ka „Ivanovit“ ümber, oma sõnul arusaadavamaks. Ivanovi eksalteeritus, süütunne ja tüdimus pidavat olema tüüpiline vene iseloom.

Tšehhov lootis leida pealinnast Peterburist nii professionaalsema lavastaja ja näitetrupi kui ka parema vastuvõtu publikult; nii ka läks, ümber töötatud „Ivanovi“ lavastas Peterburi Aleksandrinski teater 31. jaanuaril 1889 ja seekord saatis lavastust suure edu, täissaalid ja kriitikute tunnus-

tus. Tagantjärele-vaates on tõdetud, et „Ivanovis“ ilmutas end Tšehhovi teatrigeenius, tema järgnenud suurte meistriteoste teemad, stiil, elukäsitlus. Inimesed joovad teed, aga samal ajal otsustatakse nende saatust...

„Tšehhovit, tema tegelasi ja konkreetseid episoode võib küll tõlgendada mitmeti ja mitmes žanris, kuid üks mudel peaks vist siiski kehtima: i g a v e n e võtab Tšehhovil a r g i p ä v a s u s e vormi. Igavene kui kategooria, kui püsivus maailma elukorralduses ja seda tunnetanud elutarkus suubuvad äratuntavasse argiellu.“ Reet Neimar „Tšehhov. Elu ebatäiuslikkus mikroskoobi all“ (Teater. Muusika. Kino 8/9 1995).

Ene Paaver

ÕPETAJALE

„lift“ ja MÕK

Noortelavastus „lift“ oli inspiratsiooniks ühele ambitsioonikale katsetusele – mis oleks, kui 40 õpilast kirjutaks ühe tervikliku arvustuse, kõik koos ja kohe pärast etendust? Plaaniga tulid varmalt kaasa Kadrioru Saksa Gümnaasiumi üheksandikud õpetaja Kristel Vaiksaare juhatusel. Teatriõhtust kasvas aga välja üks tõeline MÕKi projekt.

Kersti Heinloo veebruaris esietendunud debüütlavastus „lift“ paistab muidu sõnakeskel Draamateatri suurel laval silma teistsuguse teatrikeelega. Esmajoones on tegu füüsilis-visuaalse lavastusega, mis jätab palju tõlgendamisruumi noore publiku fantaasiale. Sobiv kestus (etendus kestab tund aega) andis võimaluse kohe pärast etendust püüda vahetuid muljeid ning jagada mõtteid.

Aktiooni õnnestumise eelduseks oli põhjalik eeltöö. Kadrioru Saksa Gümnaasiumi eesti keele ja kirjanduse õpetaja Kristel Vaiksaar ning kirjandustoa toimetaja Kairi Kruus koostasid ülesanded etenduse analüüsimiseks ning arvustuse kirjutamiseks. Ülesanded puudutasid lavastuse eri aspekte. Vaatluse all olid karakterid, lava- ja helikujundus, kostüümivalik, aga ka lavastuse eellugu, teema, taotlus ning sihtgrupp. Õpilased pidid mõtestama ka publiku ootusi ja reaktsiooni ning etenduse atmosfääri.

Koostöö harjutamiseks oli iga ülesanne mõeldud paaris tegemiseks. Paarid olid aga moodustatud paralleelklasside õpilastest. Ülesanded jaotati juba koolis ära – nii teadsid õpilased juba enne etendust, millisele aspektile teatriõhtu jooksul tähelepanu pöörata. Pärast etendust asus iga paar nähtut analüüsima ning arvustusele sobivalt kirja panema.

Pealkirja, sissejuhatuse ja kokkuvõtte kirjutamise paariid pidid aga valmis olema kiireks reageerimiseks. Nead said oma ülesande täita alles teiste õpilaste arutelu tulemusi jälgides. Lõpuks aga valmis kõigi koostöös ligi kümnemeetrine tapeetarvustus, mis koha peal ka ette kanti.

Teatriõhtu kandus edasi koolipäevadesse. Edaspidi lõimiti nähtut teiste õppeainetega. Noorte tegemised jätkusid kirjanduse, inglise keele ja kunstõpetuse tundides. Seda kõike juba suurema õpetajaskonna käe all – juhendajateks inglise keele õpetajad Kadri Barr, Liisa Merila ja Pia Tammeleht, kunstõpetuse õpetaja Jaanika Kall ning eesti keele ja kirjanduse õpetaja Kristel Vaiksaar. Rühmatööna valmisid lavastusest inspireeritud ingliskeelsed plakadid, mida projekti lõppedes esitleti inglise keeles kaasõpilastele ja õpetajatele.

Kokkuvõttes andis suurem osa üheksandikest väga positiivset tagasisidet projektis kogetu kohta. Oli ajamahukas, kuid väga põnev kogemus nii õpetajatele, õpilastele kui ka teatritele.

Kadrioru Saksa Gümnaasiumi eesti keele ja kirjanduse õpetaja

Kristel Vaiksaar,

Kairi Kruus,
kirjandustoa toimetaja

Vabel lõppeb teatriõhtu nii – äsjavalminud XXL-arvustus autoritega Kadrioru Saksa Gümnaasiumist.

TEATRI LUGU

1937: Draamastuudio teatrist Eesti Draamateatriks

Draamastuudio Teater – sellise nimega astuti eesti teatrimaastikule 1924. aastal, kui Paul Sepa loodud Draamastuudio teatrikooli esimese lennu lõpetajad asutasid uue teatri. Nii nimes kui ka sünnidaatumis kajastus kool kui lähtepunkt – teatri loojad pidasid algusest peale oma sünnipäevaks hoopis kooli esimest kogunemist 11. oktoobril 1920. Teatrit ja ka kooli pidas Draamastuudio Ühing.

1930-ndate aastate keskpaigaks seisis noor teater kunstiliselt ja materiaalselt juba kindlal alusel, repertuaari tuumaks oli saanud eesti dramaturgia. Teatrikool lõpetas aga 1933. a tegevuse. Leo Kalmet, kes oli teatrit tõusuteed juhtinud alates 1927. aastast, kirjutas: „Kui teater arenes ja oma mõjusfääri laiendas, tekkis juhtkonnas arvamine, et endine, otseselt kooliga seotud nimi talle enam ei sobi. Olime

ammu välja kasvanud lapsekingadest ja meie ülemaailseks muutunud kõlapind pidi kajastuma ka nimes. Neid asjaolusid arvesse võttes tegi [Draamastuudio] ühingu juhatus 1937. a otsuse senine Draamastuudio teater ümber nimetada Eesti Draamateatriks“ („Pool sajandit teatriteed“).

Vahemärkusena meenutagem, et 1916–1924 oli Tallinnas tegutsenud üks teine teater, mis mõnda aega kandis samuti Eesti Draamateatri nime – teatriloo nimetatakse seda nüüd vanaks Draamateatriks.

Eestiaegset teatrielu uurinud Lea Tormis selgitab nimemuutust nõnda: „Endisel Draamastuudio teatril, kes 1937. a. otsustas võtta Eesti Draamateatri nime, oli oma tegevuse tulemuste poolest sellele tõesti õigus. Õppeperiood oli lõppenud, teater seisis professionaalselt võrdväärse kolleegina teiste kõrval. Oma ringreisidega haaras ta Eestimaad kõigist teistest teatritest palju ulatuslikumalt“ („Eesti teater 1920–1940“).

1937. aasta aprillis tähistas Leo Kalmet oma teatrijuhtimise 10 aasta juubelit „Kevade“ lavastusega, mängides ise Liblet. Juubeliteendus tekitas fuuroori, kirjutab Kalmeti põhjalik bioograaf Andres Laasik: „Ei tea, kas Leo

Kalmeti juubel siin kaasa mängis, kuid just siis muudeti ka teatri nime. Draamastuudio teatrist sai Eesti Draamateater. Lehekuulustuste järgi otsustades toimus nimemuutus 15. aprillil 1937. Veel 14. aprillil ilmusid kuulutused Draamastuudio teatri firmamärgi all. Edasi oli see Eesti Draamateater, ringi tehti ka Peet Areni loodud juugendstiilis logo, mis oli 1924. aastast püsinud ja mida Eesti Draamateater kasutab tänapäevani“ („Teatri vang. Leo Kalmeti kirjutamata elulugu“).

Nii logo kui ka nimega tuli teatril siiski sunniviisiliselt nõukogudeaegne paus teha, kuid esimesel võimalusel need taastati ja 1989. aastast alates on varsti 100-aastaseks saaval teatril taas nimeks Eesti Draamateater.

Ene Paaver

NOORELE PUBLIKULE

Arvustamise bootcamp

Sel hooajal toimus teist korda Arvustuste öö. Sündmus ühendab etenduse vaatamise teatriarvustuse kirjutamise koolitusega. Rääkimata võimalusest teatrimajas ööbida. Arvustuste öö tõi seekord kokku 15 teatri- ja kirjutamishuvilist abiturienti Tallinna, Tartu, Pärnu, Elva, Saku ja Haapsalu koolidest.

osalejad Tallinna Ülikooli kirjandus-õppejõu Priit Kruusi juhendamisel analüüsima lavastuse eri aspekte ning erinevate kirjutamisharjutuste abil jõuti kirja panna mustand. Sündmuse eesmärgiks ei ole kirja saada juba valmis ja viimistletud arvustus, vaid läbi proovida erinevaid tehnikaid ja nippe. Kirjutamisblokkist üle saamiseks võib

Bootcamp'i õnnelik lõpp!

Üks eesmärkidest on kokku tuua teatrirühvilised noored. Kui arvustamise kirjutamine on üsna üksildane tegevus, siis Arvustuste öö käigus tekib võimalus mõtteid vahetada ja oma hinnanguid ning järeldusi teiste peal testida. Nagu kirjutas registreerimisel Anna-Britt Pähkel: „Olen viimasel ajal eriti teravalt tajunud, kui oluline on teistega koos teose üle arutlemine ning selle lahti mõtestamine – see annab tohutult palju juurde ning paneb asju mitmekülgsemalt nägema.“

Arvustuste öö keskmes oli Hendrik Toompere jr-i lavastus „Väljaheitmine“. Arvustamise ning arutelu jaoks on tegu väärt lähtepunktiga. Aktuaalne teema, mitmekülgsed vormivõtted ning silmapaistvad rollilahendused annavad osalejatele viljakat materjali analüüsimiseks. Ühe osaleja sõnusti luuakse saalis „vaba õhustik, kus publik võib end isegi vestlustartnerina tunda.“ Seda vestlust jätkasid osalejad ning juhendajad hiliste öötundideni.

Enne etendust tegi Eva-Liisa Linder, teatrikriitik ning lavakooli teadur, sissejuhatuse teatriarvustuse kirjutamise põhitõdedesse. Linder jagas kirjutamisnippe, mida ta on ise kasutanud arvustuse kirjutamisel. Pärast etendust ning järgmiselgi päeval asusid

abi olla ka esmapilgul arvustuse seisukohalt sobimatust vormist. Näiteks võiks aidata lavastuse peasõnumit või arvustuse peamist väidet leida Twitteri-saatsu kirjutamine. Karin Alliku sauts „Väljaheitmine tõestas arengudüüsaialiku looga, et ükskõik, kuhu õun veoauto kastist ka ei pudeneks, ei saa ta kunagi oma sordist lahti“ on tabav kokkuvõtte laval nähtust.

Pikk etendus ning sellele järgnevat arutelu, kohtumine lavastaja Hendrik Toomperega ja peaosalise Kristo Viidinguga ning ringkäik öises teatrimajas panid proovile osalejate ärkvel olemise võime. Tegemine oli omalaadse arvustamise bootcamp'iga, intensiivse teatrikogemusega, mis settides aitab loodetavasti hiljemgi oma teatrielamus analüüsida ja kirja panna.

Arvustuste öö toimus Draamateatri arvustuste võistluse raames. Seekord juba 10. võistluse parimad selguvad hooaja viimaste etenduste aegu. Arvustuste öö osalejate arvustusi hindavad võistluse žürii ning juhendajad eraldi kategoorias. Parimate tekstidega saab pärast tulemuste selgumist tutvuda teatri kodulehel aadressil draamateater.ee/arvustus.

Kairi Kruus

Teatriuurimuste võistlus 2017

Osalema on oodatud 2016/2017. õppeaastal valminud gümnaasiumiõpilaste uurimused, mille teema on seotud teatrimaailmaga. Tööd palume saata elektrooniliselt aadressil kairi.kruus@draamateater.ee.

Võistluse tähtaeg on 15. juuni
Lähem info draamateater.ee/uurimus

Eesti Draamateater
Tartu Ülikooli teatriteaduse õppetool

Lembit Ulfsak

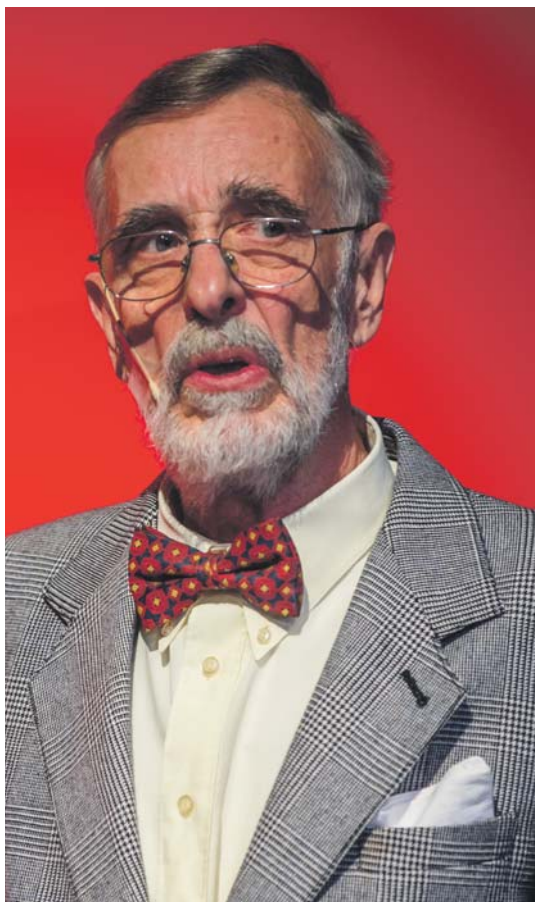
4. juuli 1947 – 22. märts 2017

Ulfsak oli näitleja, kelle kirjeldamiseks ei tundu ükski metafoor päris õige.

Ta oli näitlejana otsekohene, täpne, lihtne. Nähtud rolle meenutades tuleb eelkõige silme ette, et ta avas enda ümber ruumi, mis oli tihedalt täidetud – mõtete, tunnete, inimlikkusega. Võib öelda, et Ulfsak oli humanistlik näitleja. [---]

Arvatavasti on Ulfsaki Stammgast [Madis Kõivu] „Lõputus kohvijoomises“ (2008, lavastaja Priit Pedajas) üks nendest rollidest, mis jäävad tema mälestust kandma. Lembit Ulfsak oligi nagu Eesti teatri Stammgast – alati kohal, alati nähtaval, stoiliselt filosoofiline. Stammgast elas väga pika elu, ja lõputu kohvijoomine lõppes ikka vaid „sedapuhku“, mitte päriselt.

Reina Oruaas
„Kohvijoomine ei lõpe kunagi“.
Postimees, 24. märts 2017

Isa – Lembit Ulfsaki viimane roll Eesti Draamateatris, Michel Houellebecq „Kaart ja territoorium“, lavastaja Juhan Ulfsak.
Foto: Mats Örn.

Tunnustus

Palju õnne kolleegidele, kelle töö Eesti Draamateatris on tänavu kevadel au ja kiitust pälvinud.

Teatri aastaauhinnad

Hendrik Toompere jr – lavastajaauhind (Marius Ivaškevičiuse „Väljaheitmine ehk Ühe õuna kroonika“)

Nikolai Bentsler – meeskõrvalosatäitja auhind (Vandaal lavastuses „Väljaheitmine ehk Ühe õuna kroonika“ (Eesti Draamateater) ja osatäitmine lavastuses „Ma pigem tantsiksin sinuga“ (R.A.A.M. ja Vaba Lava))

Kalle Hein – Aleksander Kurtna nimeline auhind (pikaajalise dramaturgialoo eest) (eestindanud teksti inglise, saksa ja rootsi keelest, Eesti Draamateatris on tema tõlkes lavale jõudnud Tom Stoppardi „Laevahukk“ ja „Põhiküsimus“, Roland Schimmelpfennigi „Push up“ ja „Naine minevikust“, Jane Bowles'i „Aiamajas“)

Uku Uusberg – Ants Lauteri nimeline auhind (kuni kümme aastat teatritööd teinud noorele näitlejale või lavastajale erialase arengu tunnustuseks)

Liisa Saaremäel – Kristallkingakese auhind (esimeste märkimisväärtete lavatööde eest)

Mait Malmsten – Karl Adra nimeline preemia (draamanäitlejale, kelle korrektne eesti keel, kõnekultuur ja sõnumi selgus kõige paremini publikuni jõuab) – Albert Üksipi ja Rudolf Nuude taskukell Kauaegne Estonia draamanäitleja, pedagoog, raadiolektor ja loodusteadlane Albert Üksip kinkis oma taskukella Estonia-aegele noorele kolleegile Rudolf Nuudele, kes muutis selle rändavaks reliikviaks. Rudolf Nuude andis selle avalikult TV-saates üle Draamateatri näitlejale kolleeg Aksel Oravale. Orav oli reliikvia hoidja 1966–98, siis pärandas ta selle Ain Lutsepile. 2017. aasta aprillist on reliikvia hoidja Mait Malmsten.

Hendrik Toompere jr

Nikolai Bentsler
Uku Uusberg

Kalle Hein
Liisa Saaremäel

Hetk pärast „Vendade Karamazovite“ etendust (Mait Malmsten on veel Fjodor Karamazovi kostüümis ja grimmis): Ain Lutsepp on Mait Malmstenile äsja üle andnud Karl Adra nimelise preemia auaadressi ja Albert Üksipi taskukella. Foto: Teet Malsroos

JUUBELID

Ülle Kaljuste 60 – 10. aprill

Üllest rääkida, sünnipäevaks mingit pöördumist või lugu teha on minu jaoks hästi keeruline ülesanne. Võib-olla sellepärast, et ta on mulle nii lähedal. Olen mitu päeva mõelnud ja paar asja jäävad mõttes keerlema. Ütlengi siis need märgusõnad, ilma mingi loota.

Ülle on mulle nagu ema – ja mina olen talle nagu ema. Kui ma tulin teatrisse, siis mängisin järjest lavastustes, kus tema oli minu ema, kuni ühel hetkel lavastuses „Minu oivaline lahutus“ mängisin mina tema ema. Me saadame teineteisele tihti postkaarte, siimaani kirjutun neile alla: „Sinu ema“. Pöördun tema kui tütre poole. Ja tema saadab mulle kaarte kui tütar. Ema ja tütre suhe on jäänud algusest saadik. Pärast Ülle enda ema surma oli kuidagi veider postkaardile alla kirjutada „Sinu ema“, aga kuidagi ikkagi jäi see nii. Ma tean, et teised inimesed võiksid sellele viltu vaadata, aga meie ... Ta on piisavalt lähedane, ma julgen nii öelda. Ilmselt võimaldab seda ka teater, meie töö, rollitaju.

Ema teemaga seostub söögitegemine. Ülle teeb nii hästi süüa! Oleme naabrid, üsna tihti Ülle helistab, et kuule, ma tegin praegu suppi, kui tahad, astu läbi. Ta teeb süüa ikka suurtes kogustes ja toob siis purgiga ka teatrisse, jagab ja toidab teisi.

Ülle ongi nagu Draamateatri ema. Tema emalikkusest ja tema söögitegemisest, tema suurest abivalmidusest saab terve teater osa.

Ja me oleme kursusekaaslased. Harriet, Kleer, Jan, Tiit ja mina lavakooli

Ülle Kaljuste. Foto: Teet Malsroos.

18. lennust tulime Draamateatrisse samal ajal kui Ülle, 1998. aastal. Ülle nimetabki ennast vahel meie kursa-õeks.

Taavi Teplenkov

Eve Veges 75 – 23. mai

Eve on meie kolleeg Eesti Draamateatris olnud ligi seitse aastat, enne seda töötas ta Nukuteatri kohvikus. Eve on alati heas tujus, naerusuine ja sõbralik. Ta hoiab meid kursis kõige põnevaga, mis maailmas toimub. Imetlusväärne on tema tihe kultuurielu ja aktiivne toimetamine. Juttu jätkub temaga kauemaks! Imetleme teda ka kui head perenaist – imemaitvad küpsed viivad lausa keele alla ja tema nõuanded kokandusvallas on igati tulusad. Iseloomult uudishimulik ja oma kindla arvamusena, ja teatripubliku jaoks alati abivalmis, avatud ja korrektne, nagu meie töös kohane. Soovime Sulle juubeliks veelgi rohkem õnne, rõõmu, tervist ja erakordseid elamusi!

Sinu kolleegid publikuteenindajad

Eve Veges.
Foto: Kadri Hallik

VÄLJASÖIT

„Julia ja Romeo“ Kuressaare Linnateatris

5. septembril kl 19 ja 6. septembril kl 17 saab Saaremaa publik osa kahe teatrijaloo kuulsaima armastaja, Romeo Montecchi ja Julia Capuletti kujuteldavast kohtumisest pärast seda, kui noored on surmasuust pääsenud, koos põgenenud, lapses saanud ja üles kasvatatud, vanemaks saanud ja lahkugi läinud. Nad istuvad rongi oodates koos jaamahoones, meenutavad ning püüavad aru saada, miks kõik nii läks. Sooja huumoriga suhteloos mängivad elupõlised lavapartnerid Kersti Kreismann ja Martin Veinmann.

Piletid Kuressaares toimuvatele etendustele on müügil Draamateatri kassas ja kodulehel, Kuressaare teatri kassas ja kodulehel ning Piletimaailma müügikohtades üle Eesti.

Lea Rennik 50 – 19. mai

Lea kastanpruunide juukselainete alt vaatab igale piletinõutajale vastu kaks lahket, säravat silma. Lea on kogenud publikuga suhtleja, oskab nõutu teatrisõbra õige lavastuseni juhatada ning lavastaja teinekord keerulisevõitu lavastuse kirjelduse lihtsamaks kokku võtta. Sealjuures on Lea suhtlevale tööle vaatamata üsna tagasihoidlik inimene ja ilmselt poleks nõus, et tema sünnipäevast suurt numbrit tehtaks. Nii ilmub see õnnitlus siin tema eest salaja. Aga uskuge, hea sõna vastu pole tal midagi. Õnne, rõõmu ja palju vabu õhtuid sulle, Lea!

Töökaaslane Draamateatrist

Lea Rennik.
Foto: Kadri Hallik

KOOSTÖÖ

Iga Eesti Draamateatri pileti ostuga saab Draamateatri külastaja müügikohast kaasa Lavazza suurima maaletootja KAFO sooduskupongi kohvi ostmiseks Stockmanni kaubamajast aasta lõpuni 20% soodustusega. Lisaks on Lavazza looži külastaja oodatud suure saali etenduste vaheajal KAFO kaetud kohvilauda.

Iga Eesti Draamateatri pileti ettenäitamisel saab kohvik-restoranis Babulja 10% soodustust.

Häid teatri- ja maitseelamusi!

LAVAZZA

BABULJA